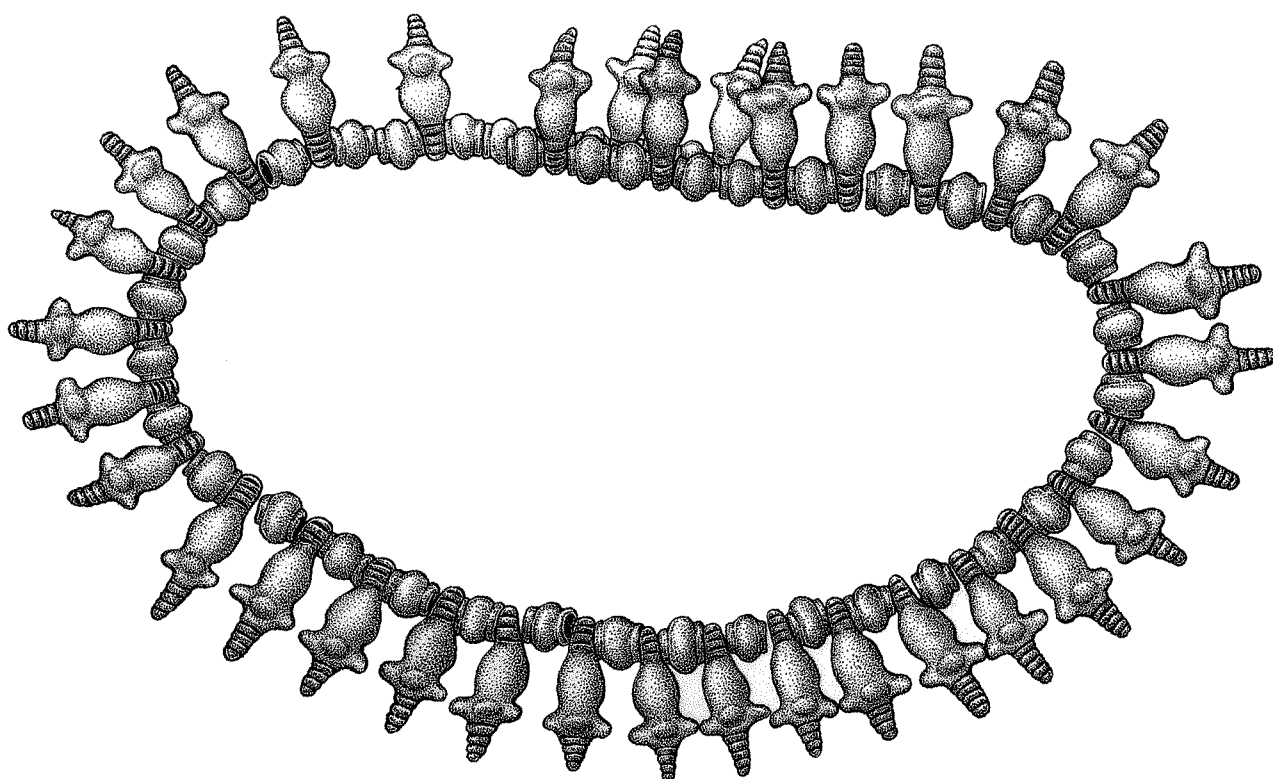
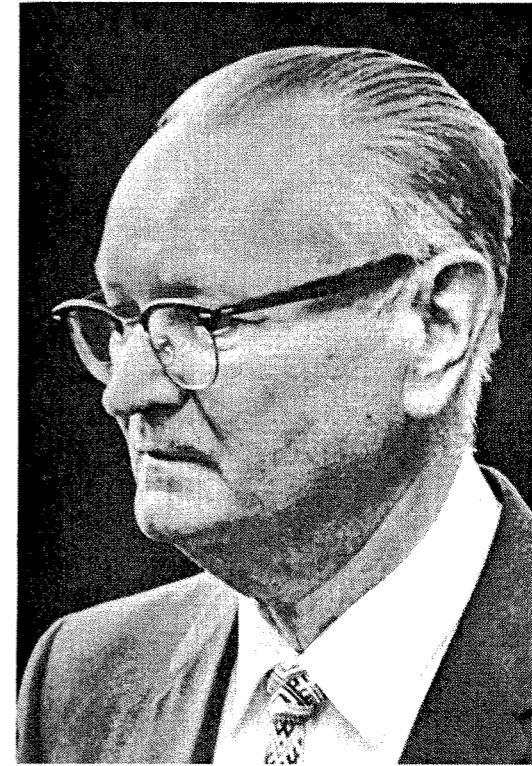

ARCHAEOLOGIA LITUANA

6

VILNIUS
2005

J. Pearson

ISSN 1392-6748

VILNIAUS UNIVERSITETAS
ARCHEOLOGIJOS KATEDRA

VILNIUS UNIVERSITY
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

ARCHAEOLOGIA LITUANA

6

*Skiriama prof. dr. Jono Puzino
šimtosioms gimimo metinėms*

Vilniaus universiteto leidykla
Vilnius University Publishing House
2005

Leidžia Vilniaus universiteto
Istorijos fakulteto Archeologijos katedra

Redaktorių kolegija
Editorial Board

Vyriausiasis redaktorius (Editor-in-Chief)

Prof. habil. dr. *Mykolas Michelbertas* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas (Deputy Editor-in-Chief)

Prof. dr. *Aleksiejus Luchtanas* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Atsakingoji sekretorė (Executive Secretary)

Violeta Vasiliauskienė – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05 H)

Nariai (Editors):

Prof. habil. dr. *Wojciech Nowakowski* – Varšuvos universitetas, Lenkija
(Istorija 05H)
Warsaw University, Poland
(History 05H)

Habil. dr. *Adolfas Tautavičius* – Pilių tyrimo centras (Istorija 05H)
Castle Research Center (History 05H)

Doc. dr. *Albinas Kuncevičius* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Doc. dr. *Eugenijus Jovaiša* – Vilniaus pedagoginis universitetas (Istorija 05H)
Vilnius Pedagogical University (History 05H)

Doc. dr. *Algimantas Merkevičius* – Vilniaus universitetas (Istorija 05H)
Vilnius University (History 05H)

Redakcijos adresas (Address):

Vilniaus universiteto Archeologijos katedra
(Department of Archaeology Vilnius University)
Universiteto g. 7, LT-01513 Vilnius, Lithuania
Tel. (Phone): 268 72 84, 268 72 85
Faksas (Fax) 268 72 82
El. paštas: (e-mail) *violeta.vasiliauskiene@if.vu.lt*

Turiny – Contents – Inhalt

<i>Pratarmė</i>	7	<i>Vytautas Juškaitis</i> . Žirgų kapai Rytų Lietuvos pilkapynuose vėlyvajame geležies amžiuje (IX–XII a.)	139
<i>Arūnas Pemkus, Adolfas Tautavičius</i> . Prof. dr. Jono Puzino bibliografija. 1926–2004	9	Horse burials in East Lithuanian barrows of the Late Iron Age Summary	162
<i>Jurgis Jankus</i> . Jonas Puzinas apie save ir apie kitus. <i>Juostelėn įkalbėtas žodis</i>	39	<i>Povilas Blaževičius</i> . Žydų lošimo vilkeliai Lietuvos archeologinėje medžiagoje	164
<i>Straipsniai</i>		Jewish Spinning Tops in the Archaeological Material of Lithuania. Summary	171
<i>Egidijus Šatavičius</i> . Lietuvos vėlyvojo paleolito kultūrų periodizacija	49	<i>Diskusija, polemika</i>	
The Final Palaeolithic Cultures in Lithuania. Summary	81	<i>Eduardas Remecas</i> . Kelios pastabos apie Stasio Sajausko recenziją „E. Remecas. Vilniaus žemutinės pilies pinigų lobis. Vilnius, 2003. 107 p.“	172
<i>Linus Tamulynas</i> . Apie du išskirtinius romėniškojo laikotarpio radinius iš Jogučių kapinyno	83	<i>In memoriam</i>	
Über zwei extraordinäre Funde der jüngeren römischen Kaiserzeit aus dem Jogučiai-Gräberfeld. Zusammenfassung	91	<i>Aleksiejus Luchtanas</i> . Pranas Kulikauskas	176
<i>Mykolas Michelbertas</i> . Mikužių kapinyno (Klaipėdos rajonas) radiniai	94	<i>Vladas Žulkus</i> . Valentinas Sedovas	179
Funde des Gräberfeldes Mikužiai (Rayon Klaipėda). Zusammenfassung	110	<i>Mūsų jubilatai</i>	
<i>Audronė Bliujienė</i> . Iš baltų amatininkystės istorijos: baltiški <i>Berlock</i> kabučiai	112	<i>Mykolas Michelbertas</i> . Adolfui Tautavičiui – 80	181
From the History of Baltic Handicraft Tradition or Bronze Baltic Berlocks. Summary	130	<i>Recenzijos, apžvalgos</i>	
<i>Ernestas Vasiliauskas</i> . Žiemgalių antkaklės XII–XIII amžiuje.	131	<i>Mykolas Michelbertas</i> . Darbas apie Latvijos pilis	183
Semigallian Neck-rings in the 12–13 th . Summary	138	<i>Mokslinio gyvenimo kronika</i>	
		<i>Violeta Vasiliauskienė</i> . Archeologijos katedros mokslinės veiklos apžvalga. 2004 metai	185

Pratarmė

Šis „Archaeologia Lituana“ tomas skirtas iškilaus lietuvių archeologo prof. dr. Jono Puzino (1905 10 01–1978 04 17) šimtosioms gimimo metinėms pažymėti. Prof. dr. J. Puzinas pagrįstai laikomas Lietuvos mokslinės archeologijos pradininku. Jis pagrindė modernią Lietuvos archeologijos periodizaciją, sutvarkė lietuvišką archeologijos terminiją. Šioje pratarmėje, nevardijant visų J. Puzino nuopelnų, keliais sakiniais būtina paminėti jo darbą aukštojo mokslo srityje. J. Puzinas nuo 1935 m. dirbo Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Etnikos katedroje, kur skaitė Lietuvos proistorės kursą. Nuo 1940 m. pradžios J. Puzinas jau dirba Vilniuje, kai iš Kauno į Vilniaus universitetą buvo perkeltas Humanitarinių mokslų fakultetas. 1940 m. rugsėjį J. Puzinas buvo išrinktas Vilniaus universiteto Archeologijos katedros vedėju, o 1941 m. sausį – paskirtas ekstraordinariu profesoriumi. 1941 m. pradžioje jis buvo Humanitarinių mokslų fakulteto dekanu pavaduotojas (prodekanas), nuo 1941 m. birželio iki 1944 m. liepos (t. y. iki pasitraukimo į Vakarų) – fakulteto dekanas. Taigi pažymime mūsų universiteto vyresnio Kolegos jubiliejų.

Tomas pradedamas A. Pemkaus sudaryta ir gerokai A. Tautavičiaus papildyta prof. dr. J. Puzino darbų bibliografija, taip pat darbų apie J. Puziną bibliografija. Iš pateikto darbų sąrašo matyti, kokius mokslinius interesus turėjo šis tyrinėtojas, netgi kokie visuomeniniai rūpesčiai slėgė jo pečius. Toliau pateikiame paties J. Puzino kažkada į magnetofono juostelę įrašytą žodį „apie save ir kitus“, paruoštą J. Jankaus ir mūsų perspausdinamą iš „Aidų“ žurnalo. Iš buvusio emigracijoje J. Puzino žodžių matyti jo didžiulis domėjimasis Lietuvos archeologijos reikalais.

Toliau šiame tome spausdinami archeologų straipsniai įvairia tematika, tačiau daugiausia ta, kuria domėjosi ir prof. J. Puzinas. Vienas tokių klausimų – pirmųjų gyventojų pasirodymas dabartinės Lietuvos teritorijoje. Šiuo aspektu įdomus E. Šatavičiaus straipsnis apie vėlyvojo paleolito kultūras Lietuvoje. J. Puzinas ypač daug dėmesio skyrė senajam geležies amžiui arba romėniš-

kajam laikotarpiui. Mūsų leidinyje yra keletas publikacijų, skirtų šio laikotarpio paminklams. L. Tamulyno straipsnyje skelbiami Jogučių kapinyno Klaipėdos rajone vyro kapo radiniai, tarp kurių yra labai reta omegos raidės pavidalo diržo sagtis, kalbanti apie prekybinius ryšius su Skandinavija, ietigalis su išlęsto rombo formos plunksna, leidžiantis pagal kapo medžiagą patikslinti tokių ietigalių chronologiją. M. Michelbertas aptaria ardomo Mikužių kapinyno Klaipėdos rajone radinius. Šiame kapinyne surasta gana daug senojo geležies amžiaus daiktų, tarp jų unikalių ir gana retų. A. Bliujienė pateikia senojo geležies amžiaus profiliuotų vadinamųjų *Berlock* tipo kabučių apžvalgą, jų paplitimą baltų žemėse, chronologiją.

Kiti straipsniai skirti vėlyvojo geležies amžiaus ir vėlesnių laikų paminklams ar radinių grupėms. Ir šių laikotarpių archeologijai prof. J. Puzinas yra skyręs gana daug dėmesio.

Šiame tome spausdinamas E. Vasiliausko straipsnis apie XII–XIII a. žiemgalių antkakles, V. Juškaičio straipsnis apie Rytų Lietuvos IX–XII a. pilkapių žirgų kapus, jų paplitimą, chronologiją. P. Blaževičiaus publikacija yra apie miestų kultūrinuose sluoksniuose surastus žaisliukus – vilkelius su hebrajiškais įrašais.

Nors tomas skirtas prof. J. Puzino jubiliejui, pašistengėme nekeisti nusistovėjusios leidinio struktūros. Šiame tome liko diskusijų, polemikos skyrelis, kuriame spausdiname numizmato E. Remeco atsakymą į S. Sajausko recenziją, išspausdintą 5 mūsų leidinio tome. Liko recenzijų skyrelis, tome tradiciškai pateikta V. Vasiliauskienės paruošta Archeologijos katedros mokslinės veiklos apžvalga.

Deja, šiame tome teko įvesti dar vieną skyrių – „In memoriam“. 2004 m. pabaigoje baltų archeologija patyrė kelias skaudžias netektis. Gruodžio mėn. mirė ilgametis Vilniaus universiteto darbuotojas, vienas iš nedaugelio prof. J. Puzino mokinių ir bendradarbių, doc. dr. Pranas Kulikauskas, daug prisidėjęs prie archeologų kadro rengimo pokario Lietuvoje. Spalio mėn. Maskvoje

mirė Rusijos mokslų akademijos, prof. habil dr. Valentinus Sedovas, didelę savo mokslinių tyrinėjimų dalį skyręs ir rytinių baltų archeologijai, 2002 m. dalyvavęs mūsų rengtoje konferencijoje „Jono Puzino skaitymai“. Šių tyrinėtojų atminimui skirtos A. Luchtano ir V. Žulkaus eilutės.

Ir džiugesnė naujiena. Skyrelyje „Mūsų jubilatai“ sveikiname „Archaeologia Lituana“ redkolegijos narį habil. dr. Adolfą Tautavičių 80 metų sukakties proga.

Prof. J. Puzino jubiliejinius metus tikimės užbaigti IV tarptautine konferencija „Jono Puzino skaitymai“, kuri įvyks mūsų universitete spalio mėnesį.

*Mykolas Michelbertas
Vilnius, 2005 m. gegužė*

Prof. dr. Jono Puzino bibliografija. 1926–2004

Arūnas Pemkus, Adolfas Tautavičius

Jonas Puzinas gimė 1905 m. spalio 1 d. (rugsėjo 18 senuoju stiliumi) tuometiniame Deltuvos valsčiuje (1923 m. surašymo duomenimis, jo gimtinė – Svaronys – yra jau Ukmergės valsčiuje ir apskrityje). 1925 m. baigęs Ukmergės gimnaziją, J. Puzinas įstojo į Kauno universitetą. Humanitarinių mokslų fakultete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, kalbotyrą, pedagogiką, domėjosi istorija. Nuo 1928 m. spalio 1 d. dirbo Kauno miesto muziejuje pas prof. E. Volterį. 1930 m. pavasarį prezidento A. Smetonos užtarimu, gavęs Švietimo ministerijos stipendiją, išvyko į Heidelbergą, kur studijavo proistorę, klasikinę archeologiją, kalbotyrą. Susipažino su Vokietijos archeologijos paminklų tyrinėjimų metodika. Vasaros atostogų metu dalyvavo V. Nagevičiaus vadovaujamoje Apuolės ir Iplities piliakalnių (Kretingos r.) kasinėjimuose, prof. E. Volterio vadovaujamoje Dovainonių (Kaišiadorių r.) pilkapių kasinėjimuose bei žvalgė Nemuno pakrantes Kauno apylinkėse.

1934 m. liepos 5 d. Heidelbergo universitete gavo filosofijos daktaro laipsnį ir grįžęs į Lietuvą dirbo universitete ir muziejuose. 1934 m. spalio 1 d. buvo priimtas Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Etnikos katedros vyr. asistentu ir 1936 m. ėmė organizuoti grupelę studentų, būsimųjų archeologų. 1939 m. birželio 13 d. J. Puzinas išrenkamas privatdocentu, o tų pačių metų gruodžio 15 d. – docentu. Su Humanitarinių mokslų fakultetu jis perkeliamas į Vilniaus universitetą. Čia 1940 m. rugsėjo 20 d. išrenkamas įsteigtos Archeologijos katedros vedėju. 1941 m. sausį jam suteikiamas profesoriaus vardas, o tų pačių metų liepos 26 d. jis paskiriamas fakulteto dekanu, kuriuo buvo iki 1944 m. liepos pradžios.

1934 m. spalio 1 d. J. Puzinas grįžta ir į Kauno miesto muziejų, o nuo 1936 m. rugsėjo 1 d. dirba Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus priešistorinio skyriaus vedėju. Jis sutvarko susikaupusią archeologinę medžiagą, tiria ardomus kapinynus, įrengia pirmą Lietuvoje archeologinę ekspoziciją, kuri atidaroma 1938 m. sausio 25 d.

1944 m. liepos pradžioje, sovietų armijai artėjant prie Vilniaus, J. Puzinas su šeima pasitraukė iš Lietuvos. 1946–1949 m. dirbo Hamburge ir šalia jo esančiame Pin-

neberge Pabaltijo universitete, buvo vienas iš jo organizatorių.

1949 m. rudenį persikėlė į JAV, apsigyveno Philadelphijoje, o nuo 1974 m. – Čikagoje. Dirbo įvairius darbus, dalyvavo lietuvių visuomeniniame gyvenime. Nuo 1953 m. pradžios dirbo „Lietuvių enciklopedijoje“, redagavo keliolika jos tomų, parašė daug straipsnių apie Lietuvos archeologijos paminklus, įvairius asmenis, kultūrinės įstaigas, organizacijas.

1978 m. balandžio 14 d. staiga mirė savo sodyboje Čikagoje.

Šalia tiesioginio darbo universitetuose, muziejuose, o vėliau redakcijoje, J. Puzinas dalyvavo Lietuvos mokslų akademijos organizaciniame darbe, mokslinėse draugijose (Lietuvos istorikų draugija, Lietuvių kalbos draugija, 1940 m. atgaivintoje Lietuvių mokslo draugijoje), taip pat dirbo įvairiose komisijose, komitetuose, skaitė paskaitas visuomenei.

J. Puzinas gyvai dalyvavo Lietuvos spaudoje, vėliau Vakarų Vokietijos ir JAV lietuvių spaudoje. Rašė jis daugiausia proistorės, istorijos, kultūros istorijos klausimais, apie įvairius asmenis. Straipsnius, recenzijas pasirašydavo pavarde ir vardo raide, smulkesnius tik inicialais – J. P., J. P-nas, o pirmuosius, dar studentas – J. Svaronietis arba J. Sv. (matyt, pagal savo gimtinę), retkarčiais Rimtautas, J. Karamba, J. Pelaitis, J. K-na, o kai kurie smulkesni rašiniai, matyt, laikraščių ir žurnalų redakcijų nuožiuūra (o gal ir autoriaus pageidavimu), pasirodė ir visai be autoriaus pavardės ar kriptonimo. Pasakojama, kad 1937–1940 m. J. Puzinas laikraščių korespondentus („spaudos atstovus“) informuodavo apie naujausius archeologinius kasinėjimus ir jų radinius. Norėdamas, kad laikraščiai neiškraipytų vietovardžių ir archeologinių radinių pavadinimų (dalis terminų buvo nauji, neįprasti), teisingai nurodytų chronologiją, J. Puzinas paruošdavo keletą ar keliolika mašinėle rašytų savo pranešimo egzempliorių ir išdalydavo „spaudos atstovams“. Redakcijos kartais tik sugalvodavo pavadinimą ar sutrumcindavo gautą tekstą. Todėl dabar sunku atsekti tikrąjį